

І. І. АУЧАРЭНКА

ДЫНАМІКА ГАТОЎНАСЦІ ПАМЯЦІ ДА ЎЗНАЎЛЕННЯ ІНШАМОЎНАГА МАЎЛЕННЯ

На сучасным этапе вырашэнне задачы павышэння эфектыўнасці авалодання ведамі наогул і замежнай мовай у прыватнасці характарызуецца арыентацыяй навучання на міжвольную памяць.

Аднак практыка сведчыць, што мэтанакіраванае развіццё адвольных форм памяці змяшчае ў сабе больш спрыяльныя прадпасылкі для інтэнсіфікацыі працэсу авалодання замежнай мовай у немовазнаўчай ВНУ, дзе магчымасці міжвольнага набыцця ведаў у значнай меры абмежаваны адсутнасцю паўнацэнных іншамоўных кантактаў.

З мэтай праверкі гіпотэзы пра залежнасць гатоўнасці памяці да ўзнаўлення іншамоўнага маўлення ад узаемадзеяння двух фактараў актывізацыі мнемічных працэсаў у навучанні (фарміравання сістэмы аперацый мнемічнага дзеяння і паўтарэння зместу) намі праведзена серыя эксперыментаў: канстатууючы, абучаючы і адтэрмінаваны.

Аналіз рэзультатаў даследавання дазволіў убачыць розніцу ва ўмовах і дынаміцы станаўлення аптымальнай гатоўнасці памяці да ўзнаўлення роднага і іншамоўнага маўлення. Сутнасць адрозненняў зводзіцца да асаблівасцей валодання роднай і замежнай мовамі. Дасканалае валоданне роднай мовай ставіць праблему павышэння гатоўнасці памяці да авалодання аперацыямі мнемічнага дзеяння, якія забяспечваюць той ці іншы ўзровень пераўтварэння маўлення. Авалоданне сістэмай гэтых аперацый забяспечвае высокі ўзровень пераўтварэння роднага маўлення ў аптымальную гатоўнасць памяці, якая выяўляецца ў хуткасці запамінання, высокім тэмпе маўлення, вялікім аб'ёмам, паўнаце і адэкватнасці ўзнаўлення, а таксама ў актыўнай рэканструкцыі.

Нізкі ўзровень валодання замежнай мовай стрымлівае хуткасць працэсу пераўтварэння маўлення з прычыны перакладнога ці часткова перакладнога яе асэнсавання, запамінання і ўзнаўлення: узровень пераўтварэння іншамоўнага маўлення аказваецца ніжэй узроўню пераўтварэння роднага.

Розніца ва ўзроўнях пераўтварэння роднага і іншамоўнага маўлення адбываецца на якасным баку ўзнаўлення — рэканструктыўнага ў першым выпадку і рэпрадуктыўнага — у другім. Інакш кажучы, сфарміраванасць аперацый мнемічнага дзеяння забяспечвае розныя ўзроўні гатоўнасці памяці да ўзнаўлення: высокі (аптымальны) пры засваенні роднага маўлення і сярэдні — пры засваенні іншамоўнага. Такім чынам, выпяванне аптымальнай гатоўнасці памяці да ўзнаўлення іншамоўнага маўлення аказваецца працяглым працэсам і здзяйсняецца паэтапна.

1. На першым этапе сфарміраванасць аперацый мнемічнага дзеяння, забяспечваючы даволі высокі ўзровень пераўтварэння маўлення, абумоўлівае пераход ад нізкага ўзроўню гатоўнасці памяці да ўзнаўлення

іншамоўнага маўлення на сярэдні. Гэты пераход суправаджаецца ўзрастаннем аб'ёму, паўнаты і тэмпаў узнаўлення, дасягненнем адэкватнасці логіка-сэнсавай структуры арыгінала і характарызуецца рэканструктыўнасцю.

Для дасягнення больш высокіх паказчыкаў узнаўлення іншамоўнага маўлення патрабуецца дадатковая арыенціроўка ў матэрыяле, якая забяспечваецца ў нашым даследаванні паўтарэннем іншамоўнага зместу ў маўленчых зносінах. Іншамоўныя кантакты, з аднаго боку, дазваляюць актыўна ўдасканальваць іншамоўныя маўленчыя магчымасці студэнтаў, а з другога боку, выступаюць у ролі своеасаблівага «адтэрмінаванага давучвання» і садзейнічаюць дадатковаму, больш поўнаму і рознабаковаму асэнсаванню зыходнага зместу, яго абагачэнню не толькі ўласным, але і грамадскім бачаннем сутнасці праблемы. Яны актывізуюць тыя часткі матэрыялу, якія захоўваюцца на ўзроўні слабых слядоў памяці і падрыхтоўваюць якасна і колькасна больш высокі ўзровень узнаўлення іншамоўнага маўлення — дастаткова поўнае, адэкватнае і рэканструктыўнае.

Пры гэтым неабходна адзначыць, што дасягнуты амаль паловай паддаспытных (40 %) узровень аптымальнай гатоўнасці памяці на этапе адтэрмінаванага эксперыменту яшчэ не суправаджаецца такім же істотным паказчыкам, як хуткасць запамінавання, бо ў дадзеным выпадку высокі ўзровень пераўтварэння маўлення ажыццяўляецца не столькі ў працэсе яе ўспрымання, колькі ў працэсе дадатковай арыенціроўкі ў матэрыяле — у ходзе іншамоўных кантактаў.

Паказальна, што ў другой эксперыментальнай групе, дзе навучанне аперацыям мнемічнага дзеяння ажыццяўлялася без уключэння зместу маўлення ў іншамоўныя зносіны, адзначаецца ідэнтычнасць якаснага і колькаснага бакоў непасрэднага і адтэрмінаванага ўзнаўлення іншамоўнага маўлення і адпаведна тоеснасць узроўняў гатоўнасці памяці да яе ўзнаўлення.

2. Па меры актыўнага ўдасканальвання іншамоўных маўленчых магчымасцей студэнтаў — фарміравання стэрэатыпных маўленчых зваротаў, развіцця навыкаў граматычнага канструявання і пашырэння лексічнага запasu — адбываецца далейшае павышэнне гатоўнасці памяці да ўзнаўлення. На гэтым этапе сістэма аперацый мнемічнага дзеяння пачынае забяспечваць высокі ўзровень пераўтварэння іншамоўнага маўлення. Вынікам такога пераўтварэння з'яўляецца аператыўная пабудова мысленай мадэлі тэксту і стварэнне ўмоў, якія даюць магчымасць актуалізаваць гэту мадэль. Больш высокі ўзровень пераўтварэння маўлення абумоўлівае дастаткова поўнае, хуткае, адэкватнае і, галоўнае, рэканструктыўнае яе ўзнаўленне. Прычым у канцы абучаючага эксперыменту рэканструкцыя зместу ажыццяўляецца ўжо ў самім працэсе арыенціроўкі ў матэрыяле — пры яго асэнсаванні.

Супастаўленне рэзультатаў засваення тэкстаў на роднай і замежнай мовах паказвае, што хаця адрозненні паміж паказчыкамі ўзнаўлення роднага і іншамоўнага маўлення ў паддаспытных першай эксперыментальнай групы ў канцы абучаючага эксперыменту і застаюцца статыстычна значнымі, але каэфіцыенты $t = 2,03$ (агульны аб'ём), $t = 3,48$ (паўната ўзнаўлення) і $t = 2,98$ (тэмп маўлення) вельмі блізкія да адзнакі, за якой ляжыць вобласць нязначных адрозненняў для адпаведнай выбаркі ($t = 2,88$).

Як сам факт істотнага памяншэння каэфіцыентаў, так і нязначнасць адрознення вызначаюць тэндэнцыю да збліжэння характарыстык узнаўлення роднага і іншамоўнага маўлення ў першай эксперыментальнай групе. Унутры гэтай групы палова паддаспытных набліжаецца па адносных паказчыках узнаўлення іншамоўнага маўлення да аналагічных паказчыкаў узнаўлення роднага маўлення.

3. Адрозніванні паміж рэзультатамі ўзнаўлення роднага і іншамоўнага маўлення ў першай эксперыментальнай групе робяцца статыстычна нязначнымі толькі ў канцы адтэрмінаванага эксперыменту, калі паказ-

чыкі агульнага аб'ёму ўзнаўлення іншамоўнага маўлення дасягаюць 81,5 % адпаведнага паказчыка ўзнаўлення роднага маўлення, паўната ўзнаўлення — 72, а тэмп маўлення — 91,77 %.

У другой эксперыментальнай групе, як і ў першай, авалоданне аперацыямі мнемічнага дзеяння павышае ўзровень пераўтварэння маўлення, чым абумоўлівае пераход з нізкага на сярэдні ўзровень гатоўнасці памяці да ўзнаўлення. Аднак устараненне з навучання другога фактару актывізацыі мнемічных працэсаў — паўтарэння зместу — стрымлівае развіццё ў падсыпных іншамоўных маўленчых здольнасцей і робіць немагчымым далейшае павышэнне гатоўнасці памяці да ўзнаўлення. Высоказначнымі застаюцца таксама і адрозніванні паміж паказчыкамі ўзнаўлення роднага і іншамоўнага маўлення, не праяўляючы тэндэнцыі да збліжэння характарыстык ўзнаўлення маўлення на абедзвюх мовах.

На этапе перакладнага валодання замежнай мовай фарміраванне аперацый мнемічнага дзеяння трэба абавязкова дапаўняць спецыяльнымі прыёмамі, накіраванымі на актыўнае развіццё знешняга і ўнутранага маўлення. Толькі ў гэтым выпадку высокі ўзровень пераўтварэння маўлення, які забяспечваецца сістэмай аперацый мнемічнага дзеяння, можа рэалізавацца ў поўнай меры і абумовіць аптымальную гатоўнасць памяці — поўнае, адэкватнае і рэканструктыўнае ўзнаўленне іншамоўнага маўлення.

Спосабы навучання, якія не ставяць мэтай спецыяльнае фарміраванне прыёмаў лагічнай адвольнай памяці і не ствараюць умоў для актывізацыі іншамоўных маўленчых магчымасцей студэнтаў, здольны забяспечыць толькі самы нізкі ўзровень гатоўнасці памяці да ўзнаўлення іншамоўнага маўлення — няпоўную і неадэкватную рэпрадукцыю. Для стварэння ўмоў, якія забяспечваюць рэгуляцыю працэсу ўзнаўлення іншамоўнага маўлення, неабходна спецыяльнае навучанне, накіраванае на фарміраванне новай структуры працэсаў памяці, новых форм ўзнаўлення вопыту індывіда.